

УДК 330.3; 338

JEL Classification: O25, O47, L52

DOI: 10.15587/2706-5448.2020.220345

АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ СТАНОВЛЕННЯ НЕОІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Підлісна О. А.

Об'єктом дослідження є промисловість як вид економічної діяльності та особливості її трансформації в напрямі неоіндустріалізації. У роботі наведено результати дослідження динаміки змін результатів економічної діяльності на прикладі промисловості України як окремого сектору національного господарства.

У ході дослідження застосовані методи аналізу, співставлення та узагальнення. Розкрито зміст поняття «структурно-логічні ланцюжки промислових підприємств» при формуванні доданої вартості. Показано, як зміна погляду на виробничі ланцюжки може сприяти формуванню економіки зростання. Ринкова економіка передбачає ініціативне визначення власником суб'єкта господарювання перспективних напрямів розвитку. Але в умовах втрати державою стратегічного вектору її розвитку в економіці спостерігається дисбаланс і міжсекторальні конфлікти. Автором досліджено динаміку розвитку окремих напрямів промисловості в Україні, зроблена спроба формування структурно-логічних ланцюжків взаємопідтримки та взаємостимулювання промислових підприємств окремих секцій та розділів видів економічної діяльності. Показано, як функціонують принципи підходу «тягни-итовхай» при визначенні напрямів промислової політики держави. Зазначено, що формування структурно-логічних ланцюжків промислових підприємств можна покласти в основу інвестиційно-інноваційних дорожніх карт державотворення.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні підходів до формування стратегії державної промислової політики із застосуванням ретроспективного аналізу динаміки змін за видами економічної діяльності. Запропоновано укрупнений аналіз статистичних динамік дозволяє перейти від оперативного та тактичного планування економічної політики до стратегічного.

Практична цінність роботи полягає у намаганні показати структурно-логічні взаємозв'язки між окремими видами економічної діяльності, що окреслюють перспективи формування інвестиційно-інноваційних дорожніх карт розвитку української промисловості. З урахуванням тенденцій та перспектив неоіндустріалізації світової економіки показано напрями, за якими українська промисловість може втримати національну економіку, сформувати регіональні позиції та посісти гідне місце в світовій економічній системі.

Ключові слова: промислові підприємства, вид економічної діяльності, структурно-логічні ланцюжки розвитку промисловості, інноваційно-інвестиційні дорожні карти розвитку національного господарства.

1. Вступ

Термін «індустріалізація» трактується як перехід від аграрного господарювання до промислового. Цей процес відбувався з середини 18-го сторіччя, понад 200 років. Перехід економіки між укладами – процес дисгармонічний, який вимагає світоглядного мислення. Наукова думка визначає розвиток промислового господарства на початку 21-го століття за напрямками постіндустріалізації та неоіндустріалізації [1, 2]. Наприклад, українська економіка увійшла у 21-ше століття як економіка 2-го укладу, у той час як провідні країни світу входили до 5-го економічного укладу [3–5]. Сучасний економічний світ формується на 6-му економічному укладі, який передбачає індивідуалізацію промислових виробництв із застосуванням нанотехнологій та біоінженерії [4]. Це гарантуватиме територіям економічне зростання та соціальний розвиток у довгостроковому періоді [4, 5]. На думку автора роботи [5], саме тепер на фоні накладання циклічних криз Китчена, Жугляра, Кузнеца, Кондратьєва формується боротьба за технологічне лідерство та домінування в економіці. Трансформаційні процеси посилюють довгострокові виклики та кожна територія формує власні плани подолання їх. Причому це може бути як територія, так і регіон. Регіональні проекти спроможні запровадити тільки сильні економічно розвинуті території, слабкі території формують територіальні проекти та ставлять за мету утриматися в когорті.

Особливістю традиційних економік є те, що керівниками підприємств (особливо базових напрямів промисловості) стають люди середнього віку. Для традиційного розвитку економіки це логічно і має сенс. Але швидкий перехід від економіки 2-го укладу до 6-го укладу, на прикладі країн, що розвиваються, формує протиріччя між швидкими сталими формами та методами управління промисловими підприємствами та парадигмою інноваційного розвитку світової економіки. І така ситуація є основою гальмування національних господарств.

Оскільки свідомість більшості громадян не встигає за реальними світовими тенденціями, то у суспільстві виникають спекуляційні рухи за повернення до звичної моделі функціонування сировинної економіки.

При формуванні структури дослідження було висунуто гіпотезу, що інноваційний розвиток світової економіки впливає на переформатування національних економік. Ринкове середовище коригує окремі види економічної діяльності. Актуальним для національної економіки стає формування структурно-логічних ланцюжків поєднання видів економічної діяльності країни. І тоді інноваційна активність кінцевої структури стимулюватиме прискорення змін по всьому ланцюжку. Тим самим змінюючи систему прийняття управлінських рішень як на рівні секторів економіки, так і на загальнодержавному.

Тому актуальним є визначення рушійних сил і перспективних напрямів розвитку ринку проміжного споживання з формуванням доданої вартості у структурно-логічних промислових системах. Таким чином, *об'єктом дослідження* є промисловість як вид економічної діяльності та особливості її трансформації в напрямі неоіндустріалізації. У роботі наведено результати дослідження динаміки змін результатів економічної діяльності на прикладі промисловості України як окремого сектору національного господарства.

Мета дослідження – дослідити перспективи становлення неоіндустріальної економіки в країні через формування структурно-логічних зв'язків між промисловими підприємствами ринку проміжного споживання, за допомогою аналізу ретроспективних динамік ринку проміжного споживання визначити роль підходу «тягни-штовхай» у формуванні економіки нового укладу.

2. Методика проведення досліджень

В роботі застосовані методи узагальнення та інтеграції результату дослідження в глобальну структуру. Дане дослідження є аналітичним. Широко застосовані методи попередньої обробки даних. Основу дослідження становлять матеріали державної служби статистики України [6], які систематизовані. Для обраних для дослідження показників визначено функціональні взаємозв'язки. З метою виявлення функціональних зав'язків застосовані статистичні методи. Для зіставлення альтернативних варіантів розвитку системи використано метод порівняння.

З метою виділення оптимальних параметрів керування ринком товарів проміжного споживання застосований метод оптимізації [7].

3. Результати досліджень та обговорення

У роботі [8] автори показали, що відсутність єдиної спрямованості вектора розвитку економіки конкретної території створює хаотичність у розвитку цієї території. Невизначеність виступає не як фактор ризику, а як об'єктивна реальність і незмінний елемент системи. Така ситуація породжує неадекватність оцінки промисловості України як на внутрішньому просторі, так і у міжнародних рейтингах.

Оскільки Україна «випуску 1991-го року» з традиційною індустріальною економікою намагається зрозуміти тенденції та напрями розвитку провідних країн світу, процеси оновлення та модернізації національного господарства формуються хаотично.

Неоіндустріалізація формується як перехід до технологій шостого укладу економіки. Така економіка базується на інформаційних технологіях, саме її характеризує напрям розвитку Індустрія 4.0.

Авторами даного дослідження була висунута гіпотеза, що для свідомої неоіндустріалізації економіки України потрібно вибудувати структурно-логічну схему промислових взаємозв'язків, метою якої є максимізація доданої вартості.

Промисловість України формується з таких видів економічної діяльності [9], як:

– добувна промисловість та розроблення кар'єрів (секція В за кодами видів економічної діяльності в Україні);

- переробна промисловість (секція С);
- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (секція D);
- водопостачання, каналізація, поводження з відходами (секція E).

За даними державної служби статистики [6] за систематизований та оцифрований нею період (з 2010 року) була узагальнено визначена динаміка змін у діяльності промисловості за її складовими. Результати узагальненого оцінювання наведено у табл. 1.

Таким чином, промисловість України лишається сферою діяльності потужних підприємств з частковим перерозподілом обсягів реалізації продукції у бік малого бізнесу. Для з'ясування специфіки товарного обороту малих підприємств промислового сектору України варто провести додаткові дослідження. І можна прогнозувати продовження формування ринку продукції проміжного споживання за монополістичним типом (формування об'єднань суб'єктів за сферами ринкових інтересів).

З метою виявлення важливих для ринку напрямів економічної діяльності промислових підприємств було систематизовано дані фінансових здобутків суб'єктів господарювання у промисловому секторі економіки України (табл. 2).

Таблиця 1

Активність суб'єктів промисловості України у загальній кількості господарюючих суб'єктів за період з 2012 до 2020 рр.*

Показник	Рік/Розподіл суб'єктів промисловості за організаційно-правовими формами					
	2012			2019		
	Всього	У тому числі підприємств	У тому числі фізичних осіб-підприємців	Всього	У тому числі підприємств	У тому числі фізичних осіб-підприємців
Суб'єкти промисловості, доля у загальній кількості суб'єктів господарювання, %	7,10	38,55 3 них підприємств: великих 0,9 % середніх 13,4 % малих 85,7 %	61,45	6,71	36,58 3 них підприємств: великих 0,6 % середніх 10,5 % малих 88,9 %	63,42
Обсяг реалізованої продукції, доля до промислової продукції, %	100	98,77	1,23	100	98,92	1,08
Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання, %	100	98,47	1,53	100	98,12	1,82

Примітка: * – таблиця складена автором на підставі даних [6]

Таблиця 2

Аналіз змін обсягів реалізації продукції (товарів, послуг) підприємствами промисловості (секції В, С, D, Е за класифікацією видів економічної діяльності) за період з 2012 до 2020 рр.*

Секція виду економічної діяльності		Зміна обсягу реалізованої продукції підприємствами промисловості, ± %
Код секції	Назва секції	
В	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	+156 %
С	Переробна промисловість	+108 %
D	Постачання енергії, газу, пари та кондиційованого повітря	+116 %
Е	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	+103 %

Примітка: * – таблиця складена автором на підставі даних [6]

Такий укрупнений період для оцінки змін було застосовано, щоб зафіксувати напрям змін, які за окремими роками періоду можуть бути несуттєвими. Динаміка узагальнено позитивна. Таким чином, у грошовому еквіваленті обсяг реалізації промислової продукції на початок 2020 року перевищував обсяги реалізації за секціями порівняно з 2012 роком. Однак концентрація зростання в сировинно-орієнтованій промисловості (добувній – 156 %, постачання енергоресурсів – 116 %) свідчить, що економіка продовжувала перебувати в застарілих економічних укладах.

Для того, щоб остаточно зрозуміти доцільність переформатування української економіки в умовах неіндустріалізації світової економіки, авторами дослідження було зроблено спробу проаналізувати, які саме види промисловості формували позитивну динаміку зазначених секцій. Основна увага приділена традиційним промисловим секціям видів економічної діяльності – добувній та переробній промисловостям. Результати надано у табл. 3, 4. Виділено розділи секцій, які мають позитивну та максимальну динаміку з метою конкретизування специфіки розвитку промисловості.

Таблиця 3

Аналіз змін обсягів реалізації продукції (товарів, послуг) підприємствами добувної промисловості за період з 2012 до 2020 рр.*

Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (секція В)		Зміна обсягу реалізації продукції, ± %
Розділ секції	Назва розділу	
06	Добування сирої нафти та природного газу	+276,4 %
07	Добування металевих руд, у т. ч.	+153,2 %
07.1	– добування залізних руд;	+146,0 %
07.2	– добування руд кольорових металів	+294,0 %
08	Добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів, у т. ч.:	+156,2 %
08.1	– добування каменю, піску, глини;	+156,0 %
08.99	– добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів	+116,0 %

Примітка: * – таблиця складена автором на підставі даних [6]

Аналіз засвідчує, що ринок потребує кольорових металів, а також нафти та газу. Але це традиційна індустріалізація і матиме сенс тільки у комплексі з переробною промисловістю.

Таблиця 4

Аналіз змін обсягів реалізації продукції (товарів, послуг)
підприємствами переробної промисловості за період з 2012 до 2020 рр.*

Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (секція С)		Зміна обсягу реалізації продукції, ± %
Розділ секції	Назва розділу	
10+11+12	Виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів	+151 %
13+14+15	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	+232 %
16+17+18	Виробництво виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	+174 %
19	Вироблення коксу та продуктів нафтоперероблення	+58 %
20	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, у т. ч.:	+32 %
20.16	– виробництво пластмас у первинних формах;	+970 %
20.2	– виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції;	+ 618 %
20.3	– виробництво фарб, лаків і подібної хімічної продукції;	+165 %
20.4	– виробництво мила, мийних засобів, парфумних і косметичних засобів;	+60 %
20.6	– виробництво штучних і синтетичних волокон	+2715 %
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	+249 %
22	Виробництво гумових і пластмасових виробів	+177 %
23	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	+188 %
24+25	Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	+86 %
26+27+28+29+30	Машинобудування	+42 %
31+32+33	Виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин, устаткування, у т. ч.:	+211 %
31	– виробництво меблів;	+203 %
33	– ремонт і монтаж машин і устаткування	+226 %

Примітка: * – таблиця складена автором на підставі даних [6]

Оскільки був проведений аналіз саме обсягів реалізації в грошовому еквіваленті, то можна зробити висновок, що саме ці продукти (товари, послуги) ринок готовий оплатити реальними грошима. А значить, цей товар має сформовану рівновагову ринкову вартість.

Аналіз отриманих результатів свідчить, про прорив таких видів економічної діяльності, як виробництво пластмас у первинних формах, і далі виробництво штучних і синтетичних волокон є основним споживачем сировини нафти та газу. Таким чином вибудовується ланцюжок структурно-логічних в'язків промисловості з

отриманням доданої вартості. Але подальший розвиток такої структури гальмується на ланці текстильного виробництва – українська промисловість «просідає» та втрачає отримані переваги. За результатами дослідження можна зробити висновок, що хімічна промисловість України не структурована, не має стратегії розвитку. Так, загальне зростання обсягів збуту хімічної промисловості становить 32 %, хоча саме ця промисловість демонструє можливості української інноваційної діяльності. Тобто значна кількість видів економічної діяльності галузі не має світоглядного бачення перспективного розвитку.

Ще одним цікавим ланцюжком структурно-логічної схеми може стати добування руд кольорових металів – металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів – ремонт і монтаж машин і устаткування. Проте українське машинобудування носить дотичний характер і випадає з цього ланцюжка. З метою визначення можливих напрямів реструктуризації машинобудування варто провести додаткові дослідження. Українська промисловість втрачає додану вартість через недосконалість виробництва електротехнічної продукції.

Окрему увагу при формуванні структурно-логічних схем промисловості варто приділити виробництву фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів. Цікаво дослідити ланцюжок і сформуванню центри формування доданої вартості товарів. Такого ж ґрунтовного осмислення вимагає виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції.

Проведений аналіз дозволяє побудувати структурно-логічні схеми розвитку української промисловості та визначити сфери активної уваги з боку держави та підприємницької ініціативи. Вертикальний розвиток економіки за локомотивними її видами діяльності за принципом «тягни-штовхай» може стати основою виведення промисловості з циклу кризових хвиль.

4. Висновки

У ході дослідження показано, що розвиток економіки 6-го укладу та неоіндустріалізація передбачають формування простору для досліджень і інновацій через просування принципів стійкого зростання. Це передбачає доцільне використання ресурсів, відокремлення економічного зростання від використання ресурсів. Країни, які матимуть можливість переробляти наявні у них ресурси з отриманням максимально можливої доданої вартості, забезпечать собі сталий розвиток і сприятливі умови [10, 11]. Індустріальна політика України потребує осмислення та структурно-логічного оновлення. Проведені дослідження показали один із шляхів відновлення промисловості України на засадах формування структурно-логічних ланцюжків міжгалузевих зв'язків. Такі зв'язки, за допомогою принципів системи «тягни-штовхай», можуть сформувати сектори та напрями інноваційної діяльності, стати основою неоіндустріалізації української промисловості. Зокрема, наявність корисних копалин і промислового хімічного виробництва можуть стати основою нової парадигми формування національного господарства.

Проведений в ході виконання дослідження аналіз статистичних даних засвідчує потенціал української промисловості та висвітлює напрями креативного її розвитку. Дослідження видів економічної діяльності, які формують позитивну динаміку розвитку української промисловості, потребує додаткових зусиль і є об'єктом подальших наукових досліджень. Секції добувної промисловості, які не знаходять продовження у переробній промисловості, виснажують українську економіку та формують додану вартість інших країн. Формування структурно-логічних ланцюжків не тільки у промисловості, аде і за іншими видами економічної діяльності, дозволить конкретизувати сфери актуального інвестування та інновацій.

Література

1. Belii, Iu. A. (2010). Osnovnye tendentsii razvitiia mirovogo khoziaistva v nachale XXI veka. *Mezhdunarodnii zhurnal eksperimentalnogo obrazovaniia*, 4, 9–10. Available at: <http://www.expeducation.ru/ru/article/view?id=334>
2. Zvieriakov, M. I., Zhdanova, L. L., Sharah, O. S. (2017). *Nova industrializatsiia yak model ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. Odessa: Astroprint, 244.
3. Kachurovskii, E. P. (2012). *Sovremennaia mirovaia ekonomika*. Minsk: Belprint, 582. Available at: http://www.mirkin.ru/_docs/book065.pdf
4. Andrianova, E. V., Davydenko, V. A., Khudiakova, M. V. (2018). Reindustrializatsiia: genezis problematiki i teoreticheskie podkhody k ee izucheniiu v nachale XXI veka. *Vestnik Tiimenskogo gosudarstvennogo universiteta. Sotsialno-ekonomicheskie i pravovye issledovaniia*, 4 (4), 24–61.
5. Liashenko, V. I., Kotov, Ye. V. (2015). *Ukraina XXI: neoindustrialna derzhava abo «krakh proektu»?* Kyiv, 196. Available at: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2015/2015_mono_Lyashenko_Kotov.pdf
6. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* (2020). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Ushakov, E. V. (2017). *Filosofia i metodologii nauki*. Moscow: Iurait, 392.
8. Pidlisna, O. (2019). Analysis of ukraine's industrial enterprises: direction of development. *Technology Audit and Production Reserves*, 6 (4 (50)), 40–43. doi: <http://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.187284>
9. Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy (2010). *Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti DK 009:2010*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>
10. Marsh, P. (2013). *The New Industrial Revolution: Consumers, Globalization and the End of Mass Production*. Yale University Press, 311.
11. Lin, J. (2012). *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development*. Washington: World Bank. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/19919>